

kompanije postale i moćne političke organizacije, ali i nezaobilazne u rješavanju sigurnosnih pitanja. A ta su pitanja na ovaj ili onaj način povezana s pravom pojedinca na zaštitu privatnosti: "To je ono centralno političko pitanje s kojim su povezana sva druga politička pitanja. Karakter demokracije ovisi o načinu rješavanja pitanja privatnosti" (303).

Premda autor na kraju knjige kaže da misli kako je polazna hipoteza knjige potvrđena, jasno je da se i taj stav može osporiti. Prije svega, ako je politička ekonomija temeljno polazište za analizu digitalnoga doba, a ona se tradicionalno bavila političkim i ekonomskim odnosom rada i kapitala (usp. str. 304), zašto se i ovdje ne bavi baš tim odnosom (umjesto transformacijom tržišta)? Može li ga ona uopće i zahvatiti, ako se kapital danas pojavljuje kao jedini djelatni subjekt, a rad prelazi u "tekuće stanje", postajući tek jednom od neuhvatljivih dimenzija "tekuće modernosti" (Bauman)? Gdje je rješenje?

Drugo, čini nam se da temeljna hipoteza knjige bolje funkcionira kao vodič za strukturiranje tema knjige nego kao teza dokaziva izvan analize svijeta digitalnih poduzeća. Ona uspijeva pokazati kako digitalna poduzeća-platfome uništavaju klasičnu sliku o industrijskom tržištu, ali nije dovoljno snažna da bi ustvrdila je li to zakonita tendencija u novom, digitalnom vremenu. Možda je i razvoj oligopola samo trenutačno stanje, dok konkurencija ne donese znatno veći broj digitalnih platformi u sferu natjecanja? S druge strane, čime je zamijenjena ideologija tržišta u digitalno doba: prešutnim priznanjem da digitalni oligopoli nose sadašnji razvoj kapitalizma, ideologijom entrepreneurijalizma ili nečim trećim? I autor kaže: "Pitanje je, međutim, što može nadomjestiti ideologi-

ju (tržišta) koja svijet prikazuje kao uređen sustav. Na to pitanje, naravno, nismo ponudili odgovor" (304). Nama je sociološki zanimljiva jedna druga stvar: da digitalne tehnologije omogućuju uvlačenje ljudi jednostavno kao ljudi (bez posredovanja obrazovanja, specijalizacije itd.) i njihovih načina života u kapitalistički način proizvodnje vrijednosti (pojava tzv. influencera, iznajmljivanja vlastitih stanova u turističke svrhe itd.). S druge strane, bez usvajanja novih digitalnih vještina pojedinci ne mogu građanski djelovati u novim oblicima političke participacije preko društvenih mreža.

U svakom slučaju, Ivankovićeva knjiga, svjesno rađena kao kombinacija "udžbenika i priručnika" (također bogata primjerima, raspravama i pitanjima), nezaobilazna je literarna stavka za svakoga ozbiljnijeg istraživača svijeta koji se gotovo tektonski mijenja pod utjecajem informatičko-komunikacijskih tehnologija. Strpljivom čitatelju omogućuje suočavanje s temeljnim pitanjima i izazovima koje svijet digitalnih tehnologija "isporučuje" ne samo pojedincima i politici nego i poduzećima, državama, pa i "međunarodnoj zajednici" – sada, ali i u dužoj vremenskoj perspektivi. Kao takva, dobrodošla je ne samo ekonomistima i sociolozima nego i svima onima koje zanima kako "normalno živjeti" u digitalnom vremenu.

Drago Čengić

<https://doi.org/10.5559/di.28.2.10>
**Stjepan Matković i
Božidar Petrač (Ur.)
ANTE STARČEVIĆ**

Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 2017.,
522 str.

Zbornik radova *Ante Starčević* koji predstavljamo javnosti proizišao je iz istoimenoga znanstvenog skupa posvećenog pravaškom ideologu Anti Starčeviću u povodu

120. obljetnice njegove smrti. Skup je održan pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i Grada Zagreba 24. studenog 2016. godine u Društvu hrvatskih književnika s ciljem da sagleda ulogu i baštinu Ante Starčevića u hrvatskoj povijesti, jeziku i književnosti. Zbornik u koji je uvršteno osam izvornih znanstvenih radova ima 522 stranice, uredili su prof. dr. sc. Stjepan Matković, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju s Hrvatskog instituta za povijest, i Božidar Petrač, predsjednik Društva hrvatskih književnika. Zbornik sadrži i pozdravne riječi organizatora skupa, dodatak koji sadrži osam tekstova objavljenih u znanstveno-stručnim publikacijama posvećenih Ante Starčeviću i njegovoj važnosti u hrvatskoj kulturi i povijesti te Imensko kazalo za koji je zaslužna Ružica Cindori. Ova knjiga ujedno je i jubilarna dvjestota koja je objavljena u ediciji Male knjižnice Društva hrvatskih književnika u studenom 2017. godine, koje je bilo i organizator spomenutoga znanstvenog skupa.

Prvi rad pod naslovom "Ante Starčević u ideološko-političkim previranjima uoči Drugoga svjetskoga rata" napisao je Tomislav Jonjić. U njemu autor donosi povijesni pregled djelovanja frankovaca nakon 1929. i uspostave autoritarne diktature kralja Aleksandra, kada je zabranjen rad političkih stranaka, a time i Hrvatska stranka prava. Osim toga, autor u radu donosi viđenje Starčevića u djelima i mislima Miroslava Krleže i Augusta Cesarca, dvojice hrvatskih književnika komunističke orijentacije s jedne strane ideološko-političkoga spektra, krajnje lijeve, te s druge strane, krajnje desne, u djelima Stjepana Buća i Filipa Lukasa, gdje je osobito Buć za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske Starčeviću liberalnu pravašku političku ideologiju povezivao s tada aktualnom zločinač-

kom nacističkom ideologijom Adolfa Hitlera. Marinko Šišak autor je rada "Starčević i republikanstvo". U radu autor pokušava odgovoriti na pitanje je li Starčević bio monarhist ili republikanac, uzimajući u obzir njegovo političko djelovanje, istupe i djela u kojima se razmatraju pitanja državnih uređenja. Pri tome autor navodi da je Starčeviću i njegovu izvornom pravaštvu model političkog uređenja bio sekundaran zato što mu je glavni cilj bio uspostava neovisne hrvatske države te zaključuje da su mu svakako više odgovarala republikanska načela, osobito aristokratski republikanizam, kada je riječ o političkome sustavu. Zlatko Matijević autor je rada "Stranka prava (frankovci) i pokušaj preustroja Austro-Ugarske Monarhije (listopad 1918.)". U njemu je autor rekonstruirao djelovanje frankovačkih prvaka Aleksandra Horvata, Josipa Pazmana i Ive Franke iz listopada 1918. i njihov posljednji pokušaj za rješenje hrvatskoga pitanja i preustroj Austro-Ugarske Monarhije na temelju trijalističkoga federalnog uređenja. Iako su frankovački prvaci dobili potporu cara i kralja Karla I. (IV.) i mađarske političke elite (Wekerle, Tisza), ostvarenje navedenoga cilja nije bilo moguće zbog vojno-političkoga sloma Monarhije na kraju Prvoga svjetskog rata i negativnog odgovora američkoga predsjednika Woodrowa Wilsona na austro-ugarsku mirovnu ponudu. Ivan Čulo analizira Starčevićovo doba, njegove refleksije na tadašnja strujanja, njegovu kritiku i samokritiku socijalnoga stanja u radu pod naslovom "Socijalna misao Ante Starčevića". Autor zaključuje da je Starčević svojom socijalnom misli, kao i svojom dobrovoljnom socijalnom marginalizacijom, postao "izabran" u eshatološkoj perspektivi i za života dobiva "aureolu" uživajući velik društveni ugled, osobito među pravaškom populacijom. U filozofskom smislu Starčević je postigao autarkiju, koja je ideal u antičkoj političkoj filozofiji, odnosno vrhunac kršćanske krjeposti u patrističkom nauku. Zatim slijedi rad "Što je značilo starčevićanstvo u vrijeme Starčevićeve smrti?" autora Stjepana Matkovića, ujedno jednoga od urednika knji-

ge. U radu je autor prikazao i analizirao uglavnom negativne reakcije i stajališta hrvatskih intelektualaca, poput primjerice Ive Pilara, Milana Grlovića, Stanka Lasića, Igora Karamana te predstavnika hrvatskih Srba i njihova političkoga tiska na vijest o Starčevićевой smrti ili o njegovoj političkoj baštini. Marko Samardžija napisao je rad "Starčevićev jezični paradoks". U njemu se autor bavi Starčevićevim bilježenjem refleksa jata u tadašnjem hrvatskom književnom jeziku. Iako su od sredine 19. stoljeća postojala četiri načina bilježenja refleksa jata, Starčević će se u svojoj spisateljskoj djelatnosti okrenuti petom, neuobičajenom načinu u hrvatskoj književno-jezičnoj praksi, a to je ekavsko rješenje kojemu će ostati vjeran do smrti. Dean Slavić autor je rada pod naslovom "Retorika i stil Starčevićevih govora". U njemu autor ističe kako su Starčevićevi politički govori bili u skladu s Aristotelovim političkim govorima, glede sadržaja, mjesta i adresata, dok su brojne retoričke figure koje je rabio njegove govore činili zanimljivijima i živima. Zadnji znanstveni rad sa skupa napisala je Jasna Turkalj pod naslovom "'Ski-danje krinki' – Ante Starčević o politici i ideologiji Narodne stranke u pravaškim političkim glasilima (1868.–1871.)". U njemu je autorica na temelju analize Starčevićevih rasprava i članaka u pravaškim časopisima *Hrvat* i *Hrvatska* prikazala njegovu radikalnu kritiku političke ideologije i politike Narodne stranke, koji su za nj bili "Slavoserbi" i "Magjarolci" – neprijatelji hrvatskoga naroda i neovisne hrvatske države, kao i njihovi sljedbenici. Kroz kritiku narodnjaka autorica prikazuje da Starčević ujedno u pravaškim političkim glasilima afirmira osnovne ideje i načela svojega izvornog pravaštva.

U zbornik radova su, kako je napisano na početku, njegovi priređivači uvr-

stili dodatak koji sadrži osam tekstova objavljenih u znanstveno-stručnim publikacijama posvećenih Anti Starčeviću i njegovoj važnosti u hrvatskoj kulturi i povijesti od 1991. do 2012. godine. Objedinjavanjem tih tekstova u knjigu omogućeno je da budu dostupni i širem krugu čitatelja, a ne samo znanstvenoj i stručnoj javnosti. Prvi je tekst Zvonka Posavca naslovljen "Interferencija tradicije i moderniteta", što je zapravo autorova studija o Starčevićевой stekliškoj estetici. Zatim slijede dva predgovora i studije iz knjiga koja sadrže izabrana Starčevićeva djela objavljena 1999. godine. Prvo je riječ o studiji Pave Barišića "Politički nazoni i djelo Ante Starčevića" s naglaskom na njegovoj ideji slobode, države i pojedinca, na pojmu prava i pravdnosti te ćudoređa. Druga je "Predgovor" Josipa Bratulića. Dodatak sadrži dva teksta Božidara Petrača. Prvi tekst pod naslovom "Trajne vrijednosti političke misli Ante Starčevića (1823.–1896.–2003.)" posvećen je 180. obljetnici Starčevićeva rođenja, dok u drugom tekstu Petrač donosi prikaz Starčevićeva književnoga portreta iz pera Tomislava Ladana. U dodatku se nalazi još jedan tekst Deana Slavića naslovljen "Ante Starčević: Ironije i biblizmi u *Pismima Magjarolacah*". Kritičko i negativno viđenje Starčevića i njegove političke misli i djela objavljeno je u radu Stanka Lasića pod naslovom "Starčevićeva pamfletske strategije: ekstremnih antiteza". U konačnici, dodatak sadrži i rad "Pravaštvo i hrvatska književnost" autora Krešimira Nemeca. U radu autor smatra da u povijesti hrvatske književnosti nema ideologije koja se u tolikoj mjeri infiltrirala u književni diskurs i koja je na njega toliko snažno utjecala kao što je to slučaj s izvornim pravaštvom Ante Starčevića. Pravaštvo je, po autorovu mišljenju, ušlo u dubinsku strukturu hrvatske književnosti obilježivši čitava književna razdoblja i književne opuse velikih pisaca i književnika, kao što su Ante Kovačić, Evgenij Kumičić, Antun Gustav Matoš, August Harambašić.

Zaključno, knjiga koju predstavlja mo javnosti izvrsno je historiografsko i fi-

lološko djelo koje obrađuje lik i djelo pravaškoga ideologa i jednog od tvoraca Stranke prava i Čiste stranke prava Ante Starčevića, koji je nadahnut liberalnim zasadama Francuske revolucije kao svoj krajnji cilj isticao uspostavu neovisne hrvatske države. Ovo je treći zbornik radova koji je posvećen Anti Starčeviću i potpuno je ispunio svoju zadaću. Podsjetimo, 1997. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavila je *Ante Starčević i njegovo djelo: zbornik radova*, čiji su urednici Dubravko Jelčić i Tomislav Sabljak, dok je 2004. Hrvatska čista stranka prava objavila *Starčević. Znanstveni kolokvij o 180. obljetnici rođenja*, čiji je urednik Ivan Gabelica. Ovaj zbornik treba pozdraviti i preporučiti svima koje zanima suvremena hrvatska povijest i književnost i povijest hrvatskih političkih ideja, poglavito povijest pravaštva i ideologa koji je najzaslužniji za to – Antu Starčevića.

Velimir Veselinović

<https://doi.org/10.5559/di.28.2.11>

Konferencija COGNITIVE SCIENCE

Ljubljana, 11. 10. 2018.

Konferencija "Cognitive Science" održala se na Institutu "Jožef Stefan" u Ljubljani 11. listopada 2018. u sklopu 21. Međunarodne multikonferencije "Information Society". Konferenciju "Cognitive Science" organiziralo je Slovensko društvo za kognitivnu znanost. Cilj konferencije bio je povezati stručnjake iz raznih disciplina koje se bave kognicijom te omogućiti razmjenu raznovolikih i izazovnih ideja.

U pozivu za prijavu potencijalni su izlagači bili usmjereni prema temi "Društvene, filozofske i etičke implikacije kognitivne znanosti", no sve su teme s područja kognitivne znanosti bile prihvatljive. Poticali su se interdisciplinarni radovi koji bi nastojali podići mostove između raznih disciplina. Radni su jezici bili engleski i slovenski. Vrijeme izlaganja bilo je maksimalno 10 minuta, nakon čega je slijedila petominutna rasprava. Zbornik objavljenih radova dostupan je *online* na internet-skoj stranici multikonferencije (<https://is.ijs.si>).

Sedam je izlagača imalo neuropsihološku temu. Katja Zupanič, Rawan Y. Fakhreddine i Zoltán Nadásdy prikazali su svoje tekuće istraživanje vizualne svijesti, tj. osviještenosti nekoga vizualnog podražaja, kod djece dijagnosticirane ADHD-om. Autori pretpostavljaju da će djeca s ADHD-om imati znatno slabije rezultate u svojem zadatku. Matej Cigale, Mitja Luštrek, Matjaž Gams, Torsten Krämer, Meike Engelhardt i Peter Zentel prikazali su svoj tekući projekt INSENSION u kojem nastoje riješiti poteškoće u komunikaciji između osoba s ozbiljnim intelektualnim poteškoćama i njihovih njegovatelja. Osobe s ozbiljnim intelektualnim poteškoćama pokazuju govorne, jezične (npr. leksičko-semantičke i pragmatičke) i opće komunikacijske deficite, pa autori pokušavaju razviti tehnologiju koja će uz pomoć npr. prepoznavanja govora, praćenja pokreta udova i izraza lica kodirati i tumačiti ponašanje osoba. Katarina Fatur prikazala je pozitivne efekte igranja videoigara na učenje, vizualnu pažnju, kognitivnu fleksibilnost te emocionalno i društveno funkcioniranje i kod zdravih i kod psihopatoloških populacija. Petar Gabrić, Marko Banda i Ivor Karavanić dali su pregled hipoteze o koevoluciji između izradbe paleolitičkoga kamenog oruđa izumrlih hominina te kognicije i specifično jezika. Dušanka Novaković, Urška Puh, Gaj Vidmar, Metka Moharić i Mara Bresjanac istražili su efekte tako reći dominantnih i submisivnih tjelesnih poza na prag boli uzroko-